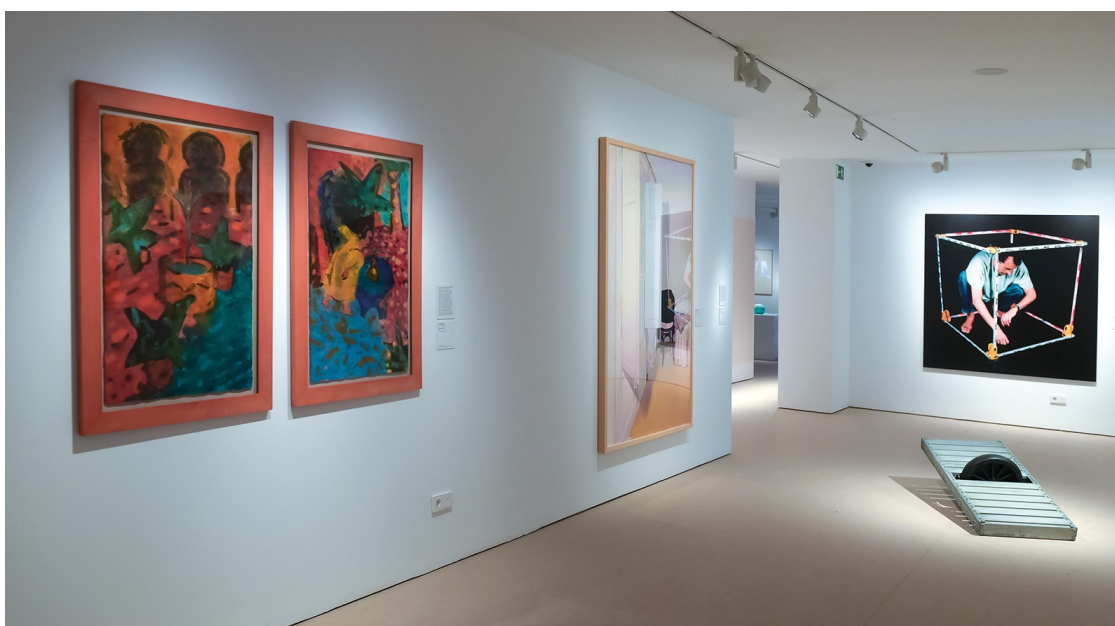

Més d'un segle d'art als renovats museus de Lleida i Vilanova i la Geltrú

El museu Morera i la Biblioteca Museu Víctor Balaguer han viscut dues reobertures museístiques llargament esperades

Exposició 'Arrels i horitzons'. Museu d'Art Modern i Contemporani de Lleida | Jordi V. Pou

El Morera. Museu d'Art Modern i Contemporani

El 1917 s'inaugurava a l'antic Mercat de Sant Lluís de Lleida, un dels primers museus d'art modern i contemporani del país. Al darrera hi havia diferents administracions públiques, però també la generositat d'un pintor, Jaume Morera, que havia fet una important donació d'obra pròpia, el 1914. Deu anys després, en faria encara una segona. En agraïment, es decidí que el Museu adoptés el seu nom: es diria Museu d'Art Jaume Morera. Amb la dictadura franquista, els ingressos d'obra s'estroncaren. Començà també un llarg pelegrinatge per diferents seus. Al mercat de Sant Lluís i l'antic Hospital de Santa Maria, els succeïrien el Convent del Roser i l'edifici de l'antic Casino. Un punt d'inflexió arribaria amb l'aprovació del Pla de Museus de la ciutat de Lleida, el 1996: en l'horitzó es dibuixava un gran complex format pel Museu d'Art Contemporani de Lleida i el Centre d'Art La Panera. Aquest obriria portes el 2003; el Museu, però, encara havia de trobar la seu definitiva. No fou fins a començaments del 2019 que, amb la complicitat de diferents administracions ?la Diputació de Lleida, la Generalitat de Catalunya, el Govern de l'Estat i la Unió Europea?, es donà el tret de sortida de les obres del nou museu recentment inaugurat. El lloc escollit seria l'edifici de l'antiga Audiència i duria el nom de Morera. Museu d'Art Modern i Contemporani de Lleida.

Al capdavant, amb una dedicació i una implicació àmpliament reconegudes pel sector, un equip reduït de professionals dirigit per Jesús Navarro ha anat escrivint un capítol fonamental per a la història

cultural del nostre país. El museu encetava l'any 1982 una nova etapa amb el Premi Medalla Morera destinat a guardonar les trajectòries dels principals artistes lleidatans. Donacions d'artistes com Leandre Cristòfol o Josep Iglésias del Marquet, adquisicions d'obres de Manuel Viola, Benet Rossell, Rosa Siré, Antoni Llena, Albert Bayona o Ton Sirera entre molts altres han fet possible construir un fons de referència i de recerca excepcional. L'ingrés de les obres adquirides amb motiu de la Biennal d'Art Leandre Cristòfol, així com els dipòsits de les Col·leccions Nacionals de Fotografia i d'Art Contemporani de la Generalitat de Catalunya i de la Fundació de l'Associació d'Artistes Visuals de Catalunya han tingut també un paper clau en el creixement del fons. Avui, feliçment, en plena Rambla de Ferran, en un edifici diàfan i lluminós, amb unes restes de les adoberies medievals integrades per l'arquitecte municipal Jaume Terés, prop de 500 obres narren els moments més rellevants de l'art català des de finals del segle XIX fins a l'actualitat i ho fan regades per un discurs expositiu cuidat fins al mínim detall i bastit de complicitats. L'exposició inaugural, que es desplega en tres de les plantes del museu, es pot visitar fins al febrer del 2025. Porta per títol «Arrels i horitzons. Més d'un segle d'art».

De la Lleida de 1900 al present

Les primeres fotografies conegudes de la ciutat de Lleida són quatre vistes recollides en un àlbum que el fotògraf britànic Charles Clifford va fer l'octubre de 1860 amb motiu de la visita de la reina Isabel II a la ciutat. Calia il·luminar la modernització del país. El ferrocarril ocuparia atenció privilegiada. També la construcció de l'eixample i l'enderroc de les muralles, seguint les directrius de l'arquitecte Josep Fontserè. Tenim aturada obligada en la gran cita de la Festa Major de Lleida del 1912 i en el cartell que va fer Xavier Gosé per a l'ocasió. Amb música de fons de Ricard Viñas i Enric Granados, conflueixen a la ciutat els grans noms de l'art lleidatà d'aquells anys. Hi eren Jaume Morera, Baldomer Gili Roig, Antoni Samarra, Manuel Villegas i Xavier Gosé. A tots ells els trobem en un plantejament expositiu extremadament cuidat, on la fotografia hi té un pes destacat. També hi són les dones que passegen pel París de principis de segle i que captura Xavier Gosé, la que amb un nadó amb braços busca refugi per uns moments entre les planes d'un llibre mentre la pinta Lluís Masriera, o les que planxen, llegeixen o s'asseuen al banc buscant el sol de l'hivern que retraten Jaume Masip, Carles Llobet o Gili Roig; dones que s'exposen costat per costat de l'espectacular oli sobre tela de la lleidatana Antònia Ferreras, que amb altres artistes com Lluïsa Vidal o Maria Lluïsa Güell maldaren per tenir un lloc en el circuit expositiu de la Barcelona de principis de segle.

Especialment aconseguida és també la poètica del viatge que travessa com un fil invisible les tres plantes del museu. Només començar, ens aboquem als paisatges de la serra de Madrid pintats per Jaume Morera. Més enllà ens rebrà el monumental projecte editorial impulsat per l'escriptor Josep Vallverdú i el fotògraf Ton Sirera, *Catalunya Visió*, un veritable retrat d'una societat, la de finals dels anys seixanta, cada cop més industrialitzada i urbana. Rere aquestes passes, també, *Perifèria Oest* del fotògraf Santi Iglesias, un projecte de treball desplegat entre el 2014 i 2020 per les terres de Ponent i incorporat a la col·lecció Morera després de ser adquirit per la Col·lecció Nacional de Fotografia, el 2020. I més viatges, encara. En aquest cas el que va unir a tres artistes especialment estimats, Benet Rossell, Carles Hac Mor i Àngel Jové durant deu dies de 1989 per les Garrigues, el Segrià, el Baix Cinca, el Matarranya i l'Urgell, i que cristal·litzaria en un projecte titulat *Lo país de Maialussa* amb vídeo de Benet Rossell, fotografies polaroids de Jové i text de Carles Hac Mor. O la voluntat de donar veu a membres de la comunitat de gitanos de Lleida, d'Antoni Abad, quan a finals del 2002 va pensar en la utilitat que podrien tenir la primera generació de telèfons mòbils, que tenien una càmera integrada i accés a Internet, per enregistrar el dia a dia de la comunitat; un treball, *Canal *GITANO*, que el 2023 entraria a formar part de la col·lecció del Museu. Com tants altres que ocupen la primera de les plantes del Museu, des del conjunt de fotografies de les residències dels personatges més destacats de la dictadura portat a terme per Ignasi Prat, els paisatges de silenci i la repressió de la dictadura fotografiats per Espe Pons o la instal·lació escultòrica *De Llibres i Llars* de l'artista Marga Ximénez creada el 2017 sota els heterònims de Sergio Galán i Gena Lestemar que ens haurà atrapat en portar-nos la memòria de la gent gran estotjada en una biblioteca de llibres fets de vida i robes reciclades.

«Durant la tardor de 1969, m'endinsava a la boira de Lleida mentre portava una caixa de cartró,

A

receptacle de les petites escultures que havia d'exposar», ens diu Antoni Llena en començar el recorregut per aquesta primera planta del museu on llueixen les darreres adquisicions d'art contemporani. «De sobte, em va envair una sensació de profunda nul·litat, que ja no m'abandonaria, i que es va anar intensificant fins a l'entrada de l'espai buit que em disposava a ocupar. Finalment, veient aquelles minúscules escultures de paper, insegures sobre uns pedestals de fusta, esforçant-se per defensar-me, vaig sentir que m'abalançava en el no-res. Com que el patiment té un límit, un impuls irreflexiu em va venir a salvar: vaig resseguir amb un llapis les ombres que les escultures projectaven sobre la paret. Quan les vaig acabar totes, vaig tornar a guardar-les dins de la caixa de cartró. D'aquesta manera, només exposava un perfil com a testimoni de la seva absència». Som davant la reconstrucció de la instal·lació feta pel propi Antoni Llena que es pogué veure entre el 5 i 12 de juny de 1969 a l'emblemàtica Petite Galerie de l'Alliance Française de Lleida. Àngel Jové, primer, i Albert Coma Estadella, després, portarien aquí una de les programacions expositives més engrescadores i revulsives del país. En aquest petit espai sorgit de l'amistat entre el director de l'Alliance, Jaume Magre, i el crític d'art Alexandre Cirici es pogué veure *Poesia concreta*, la primera mostra de poesia visual a Catalunya, amb la participació de Joan Brossa, Josep Iglésias del Marquet i Guillem Viladot. També l'obra de Rosa Siré, una figura clau en la història cultural de Lleida. Com Leandre Cristòfol, que al 1959 en el Cercle de Belles Arts regalà una de les aportacions més personals i poètiques de l'escultura catalana contemporània amb la sèrie Ralentís espacials, que avui tenen lloc destacat en l'exposició, juntament amb la peça De l'aire a l'aire, la primera obra no figurativa que presentà públicament a Lleida, el 1933. Dos anys després exposaria al Cercle Mercantil de Lleida la sèrie *Morfologies*, un conjunt de dibuixos de formes biomòrfiques que el durien a participar en les mostres surrealistes de Tòquio i París del 1937.

En acabar aquest any, la ciutat de Lleida patiria un bombardeig devastador. El fotògraf Agustí Centelles seria allà i documentaria un dels episodis més tràgics de la història de la ciutat. Com Ramon Rius, autor d'un dels pocs arxius fotogràfics que s'han conservat sobre la Guerra Civil a Lleida i que ens porten a viure la proclamació de l'estat de guerra a la plaça de la Paeria o el moment en què els milicians enganxen un cartell de crida a la participació de les dones en la guerra, a la façana del convent de les Missioneres Esclaves de l'Immaculat Cor de Maria. Serà el moment de la salvaguarda del patrimoni, també. Enric Crous, que als anys trenta havia escrit un dels capítols més renovadors del disseny i la publicitat, que havia impulsat un dels primers cineclubs de Lleida o la revista *Art*, s'hi posarà al capdavant, amb Antoni Garcia Lamolla, un dels referents més importants de l'avantguarda surrealista.

És entre els anys 1944 i 1949, quan s'alçarà l'edifici de l'antiga Audiència Provincial de Lleida, actual seu del Museu. Es farà seguint el projecte de la Dirección General de Regiones Devastadas redactat per l'arquitecte lleidatà Francisco Clavera Armenteros. Abans del «derribo constructivo» que portarà la desaparició de centenars de cases en ruïna que quedaven al barri del Canyeret, Josep Benseny farà el seu poètic homenatge al barri amb una sèrie de treballs en linòleums sobre paper, que llueixen en l'àmbit de la postguerra. Serà el moment de viure el debat al voltant de l'abstracció, també, amb l'introduïdor de l'art abstracte a Lleida, Lluís Trepà, prop de l'obra del seu amic Joan Vilacasa, amb qui ha compartit experiències a París. Coronen aquest passeig, la poètica disposició de les obres de Guinovart, Tàpies i l'abstracció fotogràfica de Ton Sirera presentada a la mítica sala Aixelà de Barcelona el 1960; com la presència dels collages sobre cartolina del periodista i crític d'art Iglésias del Marquet arribat de Glasgow on descobreix el pop-art només començar els anys seixanta, o l'esclat del Grup Cogul, l'any 1964, creat per Albert Coma Estadella, Ernest Ibáñez, Víctor Pérez Pallarès, Albert Vives, Jaume Minguell i Àngel Jové, amb una ferma voluntat per incorporar Lleida en el mapa d'agrupacions d'artistes que naixien fora del focus barceloní. Quatre anys després, la revulsiva programació expositiva de la Petite Galerie de l'Alliance Française es posarà en marxa. Serà el moment també de qüestionar el mateix objecte artístic i del videoart; d'aquí la presentació d'una obra tan emblemàtica com és la peça més antiga de videoart realitzada a l'Estat espanyol que es conserva, *Primera mort*, de Jordi Galí, Sílvia Gubern, Àngel Jové i Antoni Llena, provinent del fons del MACBA. Presència destacada també la del còmic i el paper de revistes com *El Jueves*, *El Papis*, *El Cuervo* o *El Víbora*, i de nou, l'agraïment a les donacions, com la que Miguel Gallardo feu al Museu, o la que la família Martínez

A

Andrea feu de l'obra de Nicolás Martínez Lae, Niko, un dels caricaturistes més populars de la ciutat durant els anys cinquanta i seixanta. Una meravella de plantejament i selecció d'obres que il·lumina una col·lecció artística de referència, reivindicadora del que es va coure a Ponent i que permet gaudir de tot un passeig per l'art català des de finals de tot el segle XX fins l'actualitat.

La Biblioteca Museu Víctor Balaguer de Vilanova i la Geltrú obre de nou les portes.

Després de dos llargs anys de tancament per una complexa operació de millora del sistema climàtic de les sales, la Biblioteca Museu Víctor Balaguer de Vilanova i la Geltrú, està de festa, també. El juliol passat va obrir portes amb la incorporació d'una trentena d'obres que havien estat a la sala de reserva fins ara, la donació per part d'un particular d'un paisatge del pintor vilanoví Joan Ferrer Miró, una tela de Manuel Cusí que ha deixat en dipòsit el MNAC, i una altra d'Antoni Caba, entre moltes altres sorpreses. A la celebració de la nova presentació, se sumarà aquesta tardor la mostra «Entre muses. Gènesi d'un llegat universal», comissariada per Teresa Sala. Ella és també al capdavant de la commemoració de l'Any Balaguer, tot coincidint amb el bicentenari del naixement de l'escriptor i polític.

La Biblioteca Museu Víctor Balaguer, fundada i finançada pel mateix Balaguer, obria portes l'any 1884. La ciutat havia vist arribar el primer tren a la ciutat a les acaballes de 1881 i enmig d'aquest context de puixança, Balaguer donà la seva col·lecció de 22.000 llibres, aconseguí obtenir un dipòsit de pintures del Museo Nacional, futur Prado, i animà la donació de destacades amistats seves i d'artistes del moment. A aquest fons, se li sumaria també un important llegat d'objectes arqueològics de l'Antic Egipte que feu el seu amic Eduard Toda, amb la mòmia Nesi com a icona de la col·lecció, i obra arribada de l'Extrem Orient. A l'estiu de 1956, la col·lecció que es coneix amb el nom de «Llegat 1956» que el col·leccionista Lluís Plandiura regalà a la seva amiga íntima Victoria González ?un conjunt de més de cent cinquanta pintures de petit format que permeten passejar per l'art català del tombant de segle? passaria a engrandir el fons. Com ja en els anys seixanta, cent quaranta obres que havien estat exposades a la cúpula del Coliseum de Barcelona i que havien de conformar el museu d'art contemporani, tan il·lusionant com efímer, i que protagonitzaren, de la mà de la directora de la Biblioteca Museu, Mireia Rosich, una exposició d'aquelles que no s'obliden, el 2015. Ella ha estat també la responsable de la nova presentació, amb presència destacada de la figuració i amb obres de primer nivell d'Esther Boix, Maria Girona, Concha Ibáñez, Maria Jesús de Solà, Josep Maria de Martín o Jaume Mercadé. Són costat per costat d'una de les escultures de la sèrie Venècia d'Àngel Ferrant i de tota una paret dedicada a l'abstracció, amb Jaume Muxart, Daniel Argimon, Antoni Tàpies, Antonio Saura, entre molts, que fan d'aquesta sala, una veritable galeria per l'art de mitjans dels cinquanta i principis dels seixanta.

La nova disposició de les obres ?magnífica també la recuperació de Gustau Violet, a tocar de l'eclosió artística viscuda a la ciutat en el context de la Primera Guerra Mundial? ha anat acompanyada d'un treball exhaustiu de recerca i assessorament. Dos exemples, tan sols, que il·lustren la importància que ha volgut donar Mireia Rosich a la forma d'explicar la història. Una sala està dedicada a dignificar l'art de pintar flors. Ho ha fet escollint un Gaspar Miró de propietat municipal però que ara està dipositat al museu, i dues teles del pintor barroc espanyol Juan de Arellano, extraordinàries, tot posant-les a dialogar amb dues més que foren realitzades per les úniques artistes que donaren obra a Víctor Balaguer i que es trobaven a la sala de reserva. Elina Norandi les feu brillar a l'exposició que dedicà al Museu d'Art de Girona sobre la revista *Feminal*. Una és Antònia Ferreras, present també en el recorregut expositiu a Lleida; l'altra, Visitació Ubach. A aquesta sala se li suma també l'estudi crític que s'ha portat a terme amb el Grup de Recerca sobre l'Exclusió i Control Socials (GRECS) de la Universitat de Barcelona i la Fundació Solidaritat UB. Els textos de les cartel·les i la reformulació de títols d'algunes de les obres són il·lustrats d'una voluntat: obrir noves perspectives d'interpretació al llegat colonial d'un prohoms com Víctor Balaguer que, ocupant el càrrec de ministre d'Ultramar, va instar l'Exposició General de les Filipines en el Palacio de Cristal del Retiro de Madrid. Això passava el 1887. A Vilanova i la Geltrú, quatre anys abans que a Barcelona se celebrés l'Exposició Universal, havia bastit el seu somni i havia

obert la Biblioteca Museu. Amb mirada renovada i crítica, som invitats a redescobrir-la i a gaudir-la en una tardor plena d'activitats.

Recordeu que podeu adquirir la revista aquí i també subscriure-vos-hi AQUÍ.